Tutkiessamme yhteisöllisen asumisen erilaisia malleja törmäsimme monipuoliseen käsitteistöön, joiden avulla on luokiteltu ja ymmärretty erilaisten asumismuotojen luonnetta. Ohessa avaamme ASUVA-hankkeen kannalta keskeisiä käsitteitä.

Yhteisöasuminen (co-housing) on asumisen muoto, jossa ryhmä ihmisiä päättää yhdessä rakentaa yhteisön jollekin tietylle alueelle. Yhteisöasumiselle tyypillistä on asukkaiden omatoimisuus rakentamisprosessissa, uusien asukkaiden rekrytoimisessa, rakennusten sijainnista ja ominaisuuksista päättämisessä, yhteisön hallinnoimisessa ja käytännön asioiden hoitamisessa. Yhteisön rakentaminen on tavoite itsessään, mutta asumisyhteisössä on tyypillisesti yhteisiä sääntöjä ja yhteistä toimintaa. Yhteiset sisä- ja ulkotilat lisäävät asukkaiden kohtaamisia ja tekevät yhteisen toiminnan järjestämisen helpoksi.Tavoitteena on yleensä se, että asukkaat tuntevat toinen toisensa ja siten keskinäinen kanssakäyminen, yhteinen toiminta, ja keskinäinen avun antaminen ja pyytäminen on helpompaa kuin tavallisessa asuintalossa. Moderneissa asumisyhteisöissä jokaisella on kuitenkin yleensä omat asuntonsa, ja asukkaat voivat siten kontrolloida tapaamisia muiden kanssa ja osallistumistaan yhteiseen toimintaan. Asumisyhteisössä kaikilla asukkailla on yleensä tiettyjä vastuita ja velvollisuuksia ja yhteisön hallinnointi perustuu asukkaiden työhön eikä ulkopuolisia palkattuja työntekijöitä yleensä ole.

Yhteisöllinen asuminen (communal housing, collaborative housing) on yleensä monella tavalla samanlaista kuin yhteisöasuminen, mutta niillä on joitakin tärkeitä eroja. Keskeinen ero on se, että yhteisöllisessä asumisessa asukkaiden osallistuminen yhteiseen toimintaan ja yhteisön asioiden hoitamiseen on vapaaehtoista, ja taloissa voi asua kuin missä tahansa tavallisessa asuintalossa. Toiseksi rakennuttajana ja hallinnoijana toimii yleensä jokin yleishyödyllinen yhdistys tai voittoa tavoittelematon yritys. Taloissa voi olla toiminnanohjaaja tai yhteisökoordinaattori, joka auttaa asukkaita erilaisissa päivittäisissä asioissa ja joka organisoi yhteistä toimintaa asukkaiden toiveiden pohjalta.

Senioriasumisyhteisöt (elder/senior co-housing community) ovat asumisyhteisöjä, joilla on alaikäraja; yleensä 48+ tai 55+, tai vähintäänkin vaaditaan, että puolisoista jompikumpi täyttää vaadittavan ikärajan. Asuntojen, muiden tilojen ja ympäristön rakentamisessa on yleensä huomioitu asukkaiden mahdolliset liikkumisvaikeudet ja avun tarpeen lisääntyminen tulevaisuudessa sekä sijainti palveluiden ja julkisen liikenteen läheisyydessä. Muutoin ne ovat samanlaisia kuin asumisyhteisöt yleensä.

Senioritalo (senior house) nimitystä käytetään usein asumismuodosta, joka on suunnattu tietyn ikärajan ylittäville (48+, 55+) asukkaille. Talot rakennetaan yleensä lähelle palveluja ja julkisia liikenneyhteyksiä. Asuntojen pitäisi olla esteettömiä samoin kuin talon ympäristön. Rakennuttajat voivat olla yksityisiä tai yleishyödyllisiä rakennuttajia, ja asukkailla ei ole välttämättä vaikutusmahdollisuuksia sijaintiin tai asuntojen ominaisuuksiin. Senioritaloja voidaan mainostaa yhteisöllisyydellä mikä yleensä tarkoittaa mahdollisuuteen järjestää yhteistä toimintaa asukkaiden kesken ja joihinkin yhteisiin sisä- tai ulkotiloihin (pesutuvat, terassit, piha-alueet ym.).

Eläkeläiskylä (retirement community, retirement village) viittaa tarkoituksella rakennettuihin omakoti- tai kerrostalojen ryhmiin, joiden asukkaiksi hyväksytään vain eläkkeellä olevia asukkaita. Rakennuttaja voi olla yksityinen tai yleishyödyllinen voittoa tavoittelematon yritys tai yhdistys. Eläkeläiskylät ovat tavallisia esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa; Suomessa niitä on vain joitakin ja nekin melko uusia. Eläkeläiskylien rakennuttajat tai muut palveluidentarjoajat voivat tarjota asumis- ja hoivapalveluita, tai ne voivat olla asukkaiden omatoimisesti hankkimia. Eläkeläiskylien tavoitteena on yleensä tarjota esteetöntä asumista ja mahdollisuus palveluihin; yhteisöllisyys voi olla tavoitteena, mutta se ei ole yleensä keskeinen kriteeri. Eläkeläiskylissä on yleensä jotakin yhteisiä toiminnanmuotoja esimerkiksi tapaamisia tai retkiä. Osallistuminen on vapaaehtoista, ja yhteisöllisyys on syvällisempää tai pinnallisempaa asukkaiden tarpeista ja toiveista riippuen.

Yhteisasuminen viittaa asumismuotoon, jossa asukkaat jakavat talon tai kerrostaloasunnon. Asukkailla on oma huone ja heillä voi olla oma kylpyhuone, mutta vähintäänkin keittiö, olohuone ja ulkotilat ovat yhteisiä. Yhteisasumista edustavat opiskelijoiden soluasunnot. Suomessa on alettu kokeilla isojen kerrostaloasuntojen jakamista useiden asukkaiden kesken, jolloin tasataan asumiskustannuksia ja asukkaat voivat auttaa toinen toisiaan omien taitojensa ja kykyjensä mukaan. Uusimuotoinen perhehoito on myös esimerkki yhteisöllisyyteen pyrkivästä yhteisasumisesta, jossa hoitaja asuu yhdessä asukkaiden kanssa.

Ikäystävällinen kaupunki ja ikäystävällinen yhteisö (age-friendly cities, age-friendly communities) käsitteet viittaavat iäkkäiden kansalaisten yhdenvertaisen asumisen ja elämisen mahdollisuuksiin. Ikäystävälliselle kaupungille määriteltiin kriteerit yhdessä suurissa kaupungeissa asuvien iäkkäiden ihmisten kanssa. Kriteereissä korostuu fyysisen ympäristön esteettömyys, palveluiden saavutettavuus sekä yleinen turvallisuus ja turvallisuuden tunteen tukeminen. Ikäystävällinen kaupunki ja ikäystävällinen yhteisö liittyvät kaikille sopivan suunnittelun, design for all eteenpäin viemiseen. Vanhempien ihmisten mahdollisuus osallistua oman asuinympäristön asioista päättämiseen on yksi tärkeä osa ikäystävällisyyttä.

Muistiystävällinen yhteisö (dementia friendly community) käsitteellä edistetään muistisairauteen sairastuneiden ihmisten yhdenvertaisuutta asukkaina ja kansalaisina. Esteetön fyysinen ympäristö ja lähipalveluiden hyvä saavutettavuus sekä turvallisuus ovat keskeisiä myös muistisairauteen sairastuneiden kannalta, mutta lisäksi kriteereissä korostetaan sosiaalista syrjimättömyyttä, sosiaalisen tuen saamista sekä kognitiivista esteettömyyttä. Muistiystävällisyydestä on ilmestynyt oppaita ja kehittämisraportteja. Niissä kaikissa suvaitsevaisuuden sekä vapaaehtoisen sosiaalisen tuen kasvattaminen ovat olennaisia lähtökohtia muistisairauteen sairastuneiden ja heidän läheistensä hyvinvoinnin parantamiseksi.

Teksti: Outi Jolanki ja Päivi Topo